

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Κοινωνική Συνοχή

Ομιλία ΠΖ

«Πας μη Έλλην βάρβαρος»

Αυτή η αντίθεση παρόλο που προβάλλει ως προαιώνια, εμφανίζεται κατά τον 5^ο αιώνα και παγιώνεται μόνο μετά τη νίκη των Ελλήνων κατά των Περσών. Παρόλο δηλαδή που ο συνασπισμός των Ελλήνων, που νίκησε τους Πέρσες ήταν περιστασιακός και ασταθής, χωρίς οποιαδήποτε πιθανότητα να αναδυθεί από αυτό το συγκυριακό μόρφωμα ένα ενιαίο ελληνικό έθνος-κράτος, το γεγονός της νίκης απέναντι σε κάποιον μη Έλληνα στάθηκε για την επινόηση του βαρβάρου και την καθιέρωση της στερεότυπης αντίληψης για την κατωτερότητά του απέναντι στον Έλληνα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τις προηγούμενες ιστορικές φάσεις, όπως προκύπτει από την γραμματεία, που μας έχει σωθεί, η εικόνα ήταν εντελώς διαφορετική και ότι η αντίληψη για την κατωτερότητα των βαρβάρων έναντι των Ελλήνων δεν είναι κυρίαρχη σε όλες τις φάσεις της αρχαιότητας. Για παράδειγμα, ο Όμηρος πλέκει το εγκώμιο του ηγέτη του αντίπαλου στρατεύματος, του Έκτορα, καθώς τον παρουσιάζει να αγωνίζεται πραγματώνοντας το ίδιο με του Έλληνες ηρωικό ιδεώδες.

Ο Θουκυδίδης δεν αξιοποιεί παρά ελάχιστα την πολικότητα «Έλληνες vs βάρβαροι». Άλλωστε ο Θουκυδίδης ζει σε μια περίοδο κατά την οποία δεν υφίσταται η περσική απειλή. Ανήκει επίσης στη γενιά του πρώτου ελληνικού διαφωτισμού, που, υπό την ώθηση του πνευματικού κινήματος των σοφιστών προσπάθησε να ανατρέψει πολλά στερεότυπα και να υποστηρίξει την ισότητα σε πολιτικό, κοινωνικό, εθνικό και φυλετικό επίπεδο.

Ενδεικτικό της σοφιστικής αυτής κίνησης είναι το γνωστό απόσπασμα του σοφιστή Αντιφώντα, όπου ο σοφιστής συνηγορώντας υπέρ της φύσης στην αντίθεσή της με το νόμο καταλήγει στη ριζοσπαστική θέση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, και συνεπώς δεν είναι ορθή η διάκριση σε ανθρώπους κοινωνικά ανώτερους και κατώτερους, Έλληνες και βαρβάρους»

Αυτή την ανατρεπτική για τα στερεότυπα αντίληψη μπορούμε να την ανιχνεύσουμε και στο έργο του Ευρυπίδη, όπου στα περισσότερα του έργα η

γυναίκα αποδεικνύεται ιδιαίτερα επινοητική, οι δούλοι συνετοί ενώ οι Έλληνες φαίνεται να δρουν ως βάρβαροι.

Μέσα από την αρχαία ελληνική γραμματεία δημιουργούμε γέφυρες που επιτρέπουν μια δυναμική επικοινωνία ανάμεσα σε μαθητές διαφορετικής κουλτούρας.

Και κατά την προσέγγιση των αρχαίων ελληνικών έργων μπορούμε να αξιοποιήσουμε στρατηγικές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Μιας διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που χαρακτηρίζεται από τις έννοιες της συμμετοχής σε μια συλλογικότητα με αξιοκρατικά κριτήρια και της ευθύνης με την έννοια της συνείδησης των υποχρεώσεων που απορρέουν από το ανήκειν σε μια συλλογικότητα.

Ζούμε σε κοινωνίες πολυπολιτισμικές, στις οποίες βιώνουμε συνεχείς αλλαγές λόγω της αυξανόμενης γλωσσικής και πολιτισμικής ετερότητας που θέτει πραγματικές προκλήσεις σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας. Μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών κατά τις τελευταίες δεκαετίες φέρνουν στην επιφάνεια ζητήματα που περνούσαν λίγο - πολύ απαρατήρητα, ακόμα και σε χώρες με σοβαρά ετερογενείς κοινωνικές ομάδες. Σε αρκετές περιπτώσεις αυτές οι μετακινήσεις προκαλούν ξеноφοβία και ρατσιστικές στάσεις, ακόμα και βία.

Στο πλαίσιο των κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών και η Ελλάδα έχει μεταβληθεί από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Ο πολυπολιτισμικός αυτός χαρακτήρας της ελληνικής κοινωνίας αντικατοπτρίζεται στην εκπαίδευση, καθώς στα ελληνικά σχολεία σήμερα υπολογίζεται ότι φοιτούν αλλοδαποί μαθητές σε ποσοστό 10% στο σύνολο του συνολικού μαθητικού πληθυσμού. Αυτό σημαίνει ότι:

- ◆ Η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού έχει αλλάξει
- ◆ Η μέχρι τώρα κοινή ταυτότητα των μαθητών, όπως αυτή σχηματίζεται μέσα από την κοινή μητρική γλώσσα δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη
- ◆ Δεν υπάρχουν πάντα τα κοινά κοινωνικά βιώματα, τα οποία θα αποτελέσουν τη βάση για τη σχολική κοινωνικοποίηση των μαθητών

Βεβαίως, είναι γεγονός ότι σε πολλές χώρες η εκπαιδευτική πολιτική των τελευταίων δύο δεκαετιών με στόχο την ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση έχει συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 η νέα de facto πολυπολιτισμική κατάσταση που δημιούργησε ο μόνιμος πια χαρακτήρας της εγκατάστασης των μεταναστών και η προοπτική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης οδήγησαν σε μια αλλαγή της εκπαιδευτικής πολιτικής αρκετών χωρών προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης και της αποδοχής της γλωσσικής και πολιτισμικής ετερότητας. Παράλληλα με τα μέτρα που υιοθετούνται και στοχεύουν στη γρήγορη ενσωμάτωση των παιδιών των μεταναστευτικών ομάδων στο κανονικό πρόγραμμα σπουδών, όπως προπαρασκευαστικές τάξεις ή τάξεις υποδοχής, ειδική ή φροντιστηριακή διδασκαλία, και δίγλωσσες τάξεις, αναγνωρίζεται η ανάγκη ενίσχυσης της γλώσσας και του πολιτισμού των μεταναστευτικών ομάδων. Ενσωμάτωση στο κανονικό σχολικό πρόγραμμα ή / και διδασκαλία εκτός κανονικού προγράμματος είναι οι δύο προσεγγίσεις που ακολουθούνται για την προώθηση της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού των ομάδων αυτών.

Βασικά στοιχεία μιας Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, που είναι κατανοητή ως ευρύτερη μεταρρύθμιση του σχολείου, αποτελούν τα εξής:

- Η Ένταξη. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση απευθύνεται σ' όλα τα παιδιά χωρίς να επικεντρώνεται στις εθνοπολιτισμικές ομάδες απορρίπτοντας την αντίληψη της «παθολογίας» και τονίζοντας την αναγκαιότητα της αλληλεπίδρασης και της συνεργασίας.
- Η Συνοχή. Η κοινωνική συνοχή αποτελεί βασική προϋπόθεση και επιδίωξη της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει ότι η διδασκαλία ενός κοινού προγράμματος αποτελεί βασικό της στόχο. Όλα τα παιδιά πρέπει να εφοδιαστούν με τους γλωσσικούς κώδικες και τις δεξιότητες του σχολικού προγράμματος. Η αδυναμία επίτευξης αυτού του στόχου έχει συνήθως αντίθετα αποτελέσματα περιθωριοποιώντας και δημιουργώντας άτομα που δεν κατέχουν αρκετές γνώσεις για να συμμετέχουν στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Ωστόσο, δεν περιορίζεται σε μια μονοπολιτισμική

διάσταση αλλά περιλαμβάνει και την αντίληψη της πολυπολιτισμικής διδασκαλίας και μάθησης.

- Διαπερατότητα. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση διαπερνά όλο το σχολικό περιβάλλον, το πρόγραμμα, το κλίμα στην τάξη, τη σύνθεση του διδακτικού προσωπικού (π.χ. χρησιμοποίηση εκπαιδευτικών από όλες τις κοινωνικές ομάδες), τις διδακτικές στρατηγικές (συνεργατική διδασκαλία), καθώς και τις σχέσεις ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές, τους γονείς και τους φορείς της κοινότητας.
- Αναγνώριση. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση αναγνωρίζει τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του σχολείου και τις άνισες σχέσεις εξουσίας στην εκπαίδευση και την ευρύτερη κοινωνία. Για να αμφισβητηθούν οι σχέσεις εξουσίας που εμφανίζονται στην εκπαίδευση πρέπει πρώτα να προσδιοριστούν και να συζητηθούν. Η σύνδεση θεωρίας και πράξης είναι το αναγκαίο και το πλέον κατάλληλο μέσο. Αναγνώριση της πολλαπλότητας των πολιτισμικών εκφράσεων στο σχολείο σημαίνει ότι οι εμπειρίες των μαθητών λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στη διδασκαλία.
- Διαδικασία. Αναδομήσεις στο πρόγραμμα, την οργάνωση και τη λειτουργία του σχολείου εντάσσονται σε μια διαδικασία αλλαγής, στην οποία εμπλέκονται εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς και τοπικοί φορείς. Μια τέτοια διαδικασία είναι πολύπλοκη, παρουσιάζει συχνά προβλήματα και απαιτεί χρόνο.

Επομένως, ο όρος διαπολιτισμικός είναι κυρίως ένας τρόπος σκέψης. Ο σκοπός του είναι συγκεκριμένος και έγκειται στο να ανακαλύψει τις πιθανές διαφορές και συμπληρωματικότητες, τις αλληλεπιδράσεις και τις ολοκληρώσεις ανάμεσα σε γλώσσες και πολιτισμούς που θεωρούνται ασυμβίβαστες και μη συγκρίσιμες. Ανάμεσα στους πολιτισμούς υπάρχουν διαφορές που δεν προϋποθέτουν διαχωρισμούς, αλλά αντίθετα επιβάλλουν ενώσεις και σχέσεις.

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση ως εκπαιδευτικός προσανατολισμός δεν έχει χαρακτήρα αφομοιωτικό αλλά συνιστά ένα «άνοιγμα» της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Δεν είναι ένας μονόδρομος των ξένων προς τη χώρα υποδοχής,

αλλά μία αμφίδρομη πορεία επικοινωνίας και επιδράσεων. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο να προωθούνται δράσεις που αφορούν στην έρευνα, την επιμόρφωση, την παρακολούθηση και στήριξη προγραμμάτων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, με στόχο τη βαθύτερη προσέγγιση της διαφορετικότητας.

Το Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων αναγνωρίζει την ανάγκη ευελιξίας και διαφοροποίησης του εκπαιδευτικού έργου με βάση τις αρχές της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, όπως φαίνεται από την επαναπροκήρυξη τριών μεγάλων Προγραμμάτων, τα οποία θα υλοποιηθούν από το Σεπτέμβριο του τρέχοντος έτους και θα ολοκληρωθούν τον Δεκέμβριο του 2013. Πρόκειται για:

- Το Πρόγραμμα Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη
- Το Πρόγραμμα Εκπαίδευση Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων μαθητών
- Το Πρόγραμμα Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά

Η φοίτηση στο σχολείο πρέπει να είναι για όλους τους μαθητές μια θετική εμπειρία που θα τους δίνει ουσιαστικά εφόδια, προκειμένου να συνομιλούν με τους άλλους στη βάση της διαφορετικότητάς τους και να κάνουν πράξη τις πανανθρώπινες αξίες του αλληλοσεβασμού και της αλληλεγγύης. Για το σκοπό αυτό κεντρικό ζητούμενο των Προγραμμάτων του Υπουργείου Παιδείας είναι οι παρεμβάσεις να μην έχουν το χαρακτήρα βραχυπρόθεσμων αντισταθμιστικών μέτρων αλλά αντίθετα, να σχεδιάζονται έτσι ώστε να συνδέονται οργανικά με το σχολικό σύστημα και να καλλιεργούν το διαπολιτισμικό πνεύμα σε επίπεδο σχολείου.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω η Πολιτεία επιχειρεί να προωθήσει τους στόχους της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, δηλαδή την αποδοχή του «άλλου» και τη μάθηση μέσα από τη διαφορετικότητα. Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση «αγκαλιάζει» όλες τις ομάδες μαθητών που είναι ευπαθείς στον εκπαιδευτικό αποκλεισμό έχοντας ως αφετηρία την αναγνώριση της αξίας του πολιτισμικού και μορφωτικού κεφαλαίου που «φέρει» κάθε άνθρωπος,

αναγνώριση που ανοίγει το δρόμο για ισότιμη και δημιουργική συνύπαρξη σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία και άρα για κοινωνική συνοχή.

«Είμαστε το αρνητικό του ονείρου
Γ' αυτό φαινόμαστε μαύροι και άσπροι
Και ζούμε τη φθορά
Πάνω σε μιαν ελάχιστη πραγματικότητα»

Μαρία-Νεφέλη
Οδυσσέας Ελύτης